

ANDRIJA TOMAŠEK

SLAVENSTVO — JEDNA OD IDEJNIH ORIJENTACIJA
U DJELU FRANJE KSAVERA KUHAČA

SLAVISM — THE ONE OF THE NATIONAL ORIENTATIONS IN THE WORKS
OF FRANJO KSAVER KUHAČ

The central component of the musical-literary engagement of Franjo Ksaver Kuhač was the Croatian national music. The Kuhač's musico-logical and journalistic works bear witness about his intentions to solve the theoretical problems of creation of the national music and that not of the Croatians only but of the southern Slavs and Slavs at all, intending to promote the very Slavic tunes, proving that exactly the Slavs took the major part in contributing to the development of the European musical culture.

In the range of his works, Kuhač has presented numerous thesis, and working them out he brought to the daylight the data which have confirmed each of them separately.

Herewith, the three of them are going to be introduced especially. The first one tells about the Slavs as the people with the indigenous sense of music, pointing out the social meaning of it, guarding and taking into consideration the traditional values of its own music whose creative potential is enormous.

In the second one it was shown and proved that the Slavs in early and late Middle-Ages had the music and tunes with their authentic features, which, looking from general point of view, was on the same level as the West-European music and its nations were.

In the third thesis the need and necessity was pointed out to correct the historical delusions (no matter if intentional or causal) regarding to the music of the Slavs, which have contributed more to the evolution of the European music as it is normally believed both regarding the musical-theoretical action, creation and performance.

Proving the quality of the Slavic and West-European music, Kuhač especially accentuated the Slavs should, even because of patriotical reasons, create their musical culture and develop it, based upon the tradition of their own and not of the foreign music.

Oznake »ideolog hrvatskog muzičkog nacionalizma«,¹ »ideolog naših muzičko-kulturnih nastojanja«,² »propagator naše nacionalne muzičke ideolo-

¹ Ivakić, Branimir dr.: Ideolog hrvatskog muzičkog nacionalizma, *Hrvatska revija*, 7/1934, 12, 647—650.

² Papandopulo, Boris: Franjo Š. Kuhač kao ideolog naših muzičko-kulturnih nastojanja, *Cirilometodski vjesnik*, 3/1935, 5, 51—54.

gije'«³ ili »Apostol narodne popijevke«⁴ istaknute u naslovima odnosno u tekstu nekih (prigodnih) napisa o Franji Ksaveru Kuhaču, izričito sugeriraju da je hrvatska nacionalna muzika (što god značila ta sintagma) bila središnja komponenta Kuhačeva javnog djelovanja, ona komponenta koja Kuhačevo djelo i djelovanje temeljno i bitno karakterizira.

Utemeljene na Kuhačevu muzičko-literarnom opusu u prvom redu, te oznake ispravno obilježavaju Kuhača kao nosioca, zagovornika i promicatelja ideje koja je u drugoj polovici 19. stoljeća trebalo da bude paradigmatična za našu muziku kao regulativni princip stvaralaštva naših kompozitora. Bila je to ideja muzike specifičnih osobina, utemeljenih na idiomima pučke muzike, koji bi, sistematizirani i konstituirani kao svojevrsna muzička gramatika, bili osnovica i temeljne odrednice odnosno pretpostavke muzičko stvaralačkog procesa.

Sudeći prema Kuhačevu opusu, ostvarenje te ideje bilo mu je čak providencijalna briga, sve što je radio na svoj je način bilo vođeno željom da stvori nužne teorijske propozicije za konkretiziranje i materijaliziranje te ideje u djelima naših kompozitora, čime bi se nastavilo i dalje razvijalo ono što je svojim opusom utemeljio Vatroslav Lisinski.

Angažiranost na ostvarivanju te ideje Kuhač je smatrao životnim zadatkom i patriotskom dužnošću. Ali, prema vlastitom svjedočenju, Kuhač tu obavezu nije osjećao samo prema svojoj domovini Hrvatskoj, već znatno šire: »Mogu reći, da cijeli moj rad smjera od vajkada onamo, pa da i sada jošte težim za tim, da ispunim patriotsku svoju dužnost prema našoj otačbini i prema Slavenstvu uopće.«⁵

Kuhač se nije smatrao pozvanim da ostvarenju te ideje bitno ili bar znatnije doprinese kao kompozitor. »Kao kompozitor nikada nisam stavio kakve pretenzije, jer strogi kritik sama sebe, uvidio sam, da kompozicija nije pravo moje polje.«⁶ Ipak je komponirao, ali samo da bi, kako reče, smatrajući »da su potrebni u hrvatskim kućama, u kojima se glasovira«⁷ određenim »komadima« za klavir donekle ispunio prazninu nastalu smrću Lisinskoga. S time je, međutim, prestao »čim se pojavio komponista Ivan pl. Zajc i još drugi hrvatski komponiste.«⁸

U nekima od tih kompozicija namijenjenih kućnom muziciranju, dakle zadovoljavanju točno određene društvene potrebe, Kuhač je prešao granice Hrvatske i zakoračio na južnoslavensko područje.⁹ Ali kako su mu kompo-

³ Dobronić, Antun: Franjo Ks. Kuhač prema sadanjim našim muzičko-nacionalnim nastojanjima, *Narodne novine*, 100/1934, 276, 3—4.

⁴ Žganec, Vinko dr.: Apostol narodne popijevke, *Narodno kolo* (kalendar) 1935, 75—77.

⁵ Pismo natporučniku Luji Vargi Bjelovarcu od 31. prosinca 1906. Priopćio Vladimir Kovačić u *Hrvatskoj reviji*, 7/1934, 9, 503.

⁶ Kuhač, Franjo Ksaver: *Moj rad*, Zagreb, 1905, 11.

⁷ Isto, 10.

⁸ Isto.

⁹ »Paraćinka«, srpski pučki ples za klavir; »Jugoslavjansko kolo« u šest lica, za klavir; »Bosansko kolo« za klavir; »Srpsko oro«, koncertna uvertira »za četiri glasovira, svaki glasovir po četiri ruke uz harmonijum«; »Makedonac žalno pjeje«, »kitica bugarskih pučkih popievaka«, karišik za muški zbor; »Mlad ovčerin stado pase«, »karišik bugarskih pučkih popievaka za muški zbor«.

zitorske ambicije bile skromne, u ispunjavanju »svoje patriotske dužnosti« orijentirao se na muzičkoteorijsko područje, za koje je »od vjeka imao više nagnuća, a i više sposobnosti.«¹⁰

Kuhačev je napor u tome bio dvojako usmjeren — s jedne strane prema teorijskom rješavanju problematike stvaranja narodne muzike južnih Slavena,¹¹ a s druge afirmaciji slavenske muzike kao dijela slavenske kulture i time afirmaciji Slavenstva uopće. Drukčije rečeno, u dijelu Kuhačeva muzikoliterarnog opusa Slavenstvo je prisutno kao idejna orijentacija koja znatno povećava radijus Kuhačeva muzičkoteorijskog interesa, proširujući ga s područja Hrvatske na čitav slavenski prostor.

Slavenstvo kao idejna orijentacija Kuhačeva muzikoliterarnog rada nije izražena izravno u odgovarajućim radovima koji bi eksplicitno tretirali odnos slavenskih naroda i muzike. Tek u nekoliko radova¹² Kuhač je izravnije razmatrao određenu slavenskomuzičku problematiku, točnije nekoliko općemuzičkih tema stavio je u kontekst muzičke prakse u slavenskim zemljama, relativizirajući ih tako prostorno i društveno. Sve ostalo iznosio je i razmatrao prema logici funkcionalnosti, uvjetovanosti i svrsishodnosti u sklopu tematike kojom se bavio u pojedinom radu. U tome Kuhač nije uvijek izričito isticao ideju Slavenstva, ali se može reći da je ta ideja, prema načelu *pars pro toto*, prisutna i u radovima koji se, recimo, bave samo muzikom u Hrvatskoj, budući da je Kuhač Hrvate tretirao kao južne Slavene, a njih opet kao dio sveslavenske etničke zajednice. Doduše, Kuhač je diferencirano pristupao muzici svakog slavenskog naroda, ali je Slavenstvo u totalu shvaćao kao pojmovnu diferencijaciju prema drugim etnosima odnosno etničkim skupinama i zajednicama.

Slavenstvo kao idejna orijentacija u Kuhačevu muzikoliterarnom opusu nije definirano u idejno-orijentacijskom sustavu koji bi aprioristički određivao smjer autorova zanimanja i fiksiranim pravilima koordinirao autorove istraživačke napore. Sadržana, uočljiva i prepoznatljiva u niz konstatacija, teza i hipoteza, ta orijentacija, derivirana iz konteksta, upućuje na zaključak o uvijek i svuda prisutnoj Kuhačevoj želji da objavi i istakne, pa čak i pokuša dokazati ako ne baš superiornost, a ono u najmanju ruku ravnopravnost Slavena s ostalim evropskim narodima u kreiranju muzičke kulture Evrope, njihov specifičan, znatan i značajan, ponekad čak odlučujući doprinos fizionomiji evropske muzike, svjedoči o Kuhačevoj želji da promijeni ustaljene i vladajuće predodžbe o marginalnom i zanemarljivom udjelu Slavena u razvoju evropske muzike, svjedoči o želji da se Hrvatima i Slavenima osigura istaknutije mjesto na muzičkoj karti Evrope no što su ga u ono vrijeme imali. Govori također i o Kuhačevoj želji da dokaže

¹⁰ Usp. *Moj rad*, 10.

¹¹ Pod narodnom muzikom Kuhač je razumijevao ono što se označuje terminom »nacionalni stil«, dakle umjetničku muziku konstituiranu na idiomima i izrazu pučke muzike, nasuprot pučkoj ili folklornoj muzici, to jest izvornim muzičkim produktima, širih, seljačkih slojeva.

¹² Osvrt na slavensku glazbu; *Hrvatski svjetozor*, 2/1878, 28, 217—219; 29, 225—227; 32, 249—250; 33, 257—259; 35, 273—274. Cigani u južnih Slavena; *Ethnologische Mittheilungen aus Ungarn*; Budimpešta, 1989, sv. III, 308—312. Slavjanski i slavenska glazba; *Hrvatska*, 1890, 65, 1; 67, 1; 69, 1; 70, 1; 75, 1; 76, 1; 77, 1; 78, 1; 80, 1; 91, 1; 82, 1. Kajdopis u Slavena; *rukopis*, *Arhiv Hrvatske, Ostavština Kuhač*, XXXVIII.

kako Slaveni, pa dakle i Hrvati, nisu samo primali, već i davali, pri čemu su često drugi sebi pripisivali njihove zasluge. Ili, kako je sâm rekao: »Nakana moja nije... druga nego reklamovat ono za Slavene što držim da njim po pravu pripada«,¹³ odnosno »Držeć se načela, da umjetnosti neima napredka bez povjesti o njoj i bez znanstvenih istraživanja, te da se imenom pravih kulturnih naroda mogu ponositi samo oni narodi, koji imaju svoju posebnu povjest ob umjetnosti, latih se posla, eda bih skupio dokaze o glazbenoj obrazovanosti starih Slovjena, pa tim prokrčio put slovjenskoj ili bar južnoslovjenskoj poviesti glazbe.«¹⁴

S obzirom na karakter Kuhačeva istraživačkog interesa, s pučkom muzikom kao središtem iz kojeg je sve polazilo i u koje se sve vraćalo, slavenska idejna orijentacija prisutna je u prvom redu u onim njegovim radovima u kojima se bavi pučkom muzikom. Osim u nekim ranijim teorijskim spisima¹⁵ ta je orijentacija posebno izražena u zbirci *Južno-slovjenske narodne popievke*, koja je, prema Kuhaču, nastala kao rezultat nastojanja oko stvaranja naše nacionalne muzike, odnosno ostvarivanja ideje o kon-

stituiranju opće, zajedničke muzike ili nacionalnog stila južnih Slavena kao novijeg, višeg oblika koji bi integrirao već postojeća nastojanja oko uspostavljanja nacionalnih muzičkih škola pojedinih južnoslavenskih naroda. Zbogvarajući ideju općejugoslavenske muzike, Kuhač je, u želji da doprinese koncentraciji snaga na ostvarivanju te ideje, zbirku nazvao južnoslavenskom, što nije baš svuda dočekano dobrohotno, pa je s jedne strane proglašen proračunatim slavosrbom koji je »za volju svoga gšefta« zatajio ime hrvatsko,¹⁶ ili, s druge strane, propagandistom koga plaća Rusija kako bi radio na nečemu čega nema, to jest jugoslavenske države.¹⁷ Zbirka je, također, dokument Kuhačeve općeslavenske orijentacije, sadržane u opaskama »glazbeno-znanstvenog i glazbeno-povjestnog sadržaja«, kojih u pet knjiga zbirke ima više od stotinu stranica. Uz tekstove koji objašnjavaju određene značajke pojedinih objavljenih popijevki, neke opaske tretiraju širu problematiku, pri čemu je akcent na Slavenstvu, poput onih o utjecaju slavenskih melodija na njemačke i mađarske narodne popievke ili o iskorištavanju hrvatskih pučkih napjeva kao tematskog materijala u djelima J. Haydna i L. van Beethovena.

Da bi se u potpunosti sagledao duh i karakter slavenske idejne orijentacije u Kuhačevu muzičkoliterarnom opusu, bila bi potrebna kompletna sistematizacija i kritička interpretacija odgovarajućih tekstova iz svih njegovih muzičkoliterarnih radova. Ograničena i prezentirana u nekoliko teza, ta će problematika ovdje biti tek načeta, dok njeno temeljito elaboriranje ostaje kao mogućnost za budućnost.

¹³ Kajdopis u Slavenu; Duplikat/Dopune, I/verso.

¹⁴ Kuhač, Franjo Ks.: Prilog za povjest glasbe južnoslovjenske, *Rad JAZU*, 1877, XXXVIII, 1.

¹⁵ O narodnoj glasbi i njezinu značenju u svjetskoj muzici, *Narodne novine*, 35/1869, 148; 149; 150. Narodna glasba Jugoslavena, *Vienac*, 1/1869, 24, 430—431; 25, 444—448; 26, 461—463; 28, 493—495; 29, 508—509; 30, 523—525; 31, 539—542; 32, 555—558.

¹⁶ Navod iz *Slobode* (Sušak) od 6. travnja 1879. Prema: Papandopulo, cit. rad, 52.

¹⁷ Dobronić, cit. rad, 4.

1. teza: Slaveni su najmuzikalnija etnička skupina u Evropi

Tvrđnje:

- Slaveni su »Pravi glasbeni narod Evrope, koji nije prodikami, nagovori, poticanjem, hvalenjem i podpomaganjem, nego od naravi sposoban i nadaren za glasbu«¹⁸;
- »Stari Slaveni rijegovahu pjesmu kao malo koj drugi narod; to dokazuje i rieč Niemac, kojom Germana, susjeda si, nazvali, hoteći naznačiti, da on manje pjeva od njih«;
- »... glede današnjih Jugoslavena dade se tvrditi, da nema ni jedan narod toliku silu pučkih pjesama i plesnih melodija kao što oni«;
- »... taj narod živi da pjeva; jer svaki posao i svaki događaj, svaku svetkovinu, bila radostna ili žalostna, prati piev i glasba. K tomu je Jugoslaven upravo obiknuo izumljavati napjeve... Jugoslaven drži izumljivanje napjeva za posve naravnu stvar, bez koje čovjek ne može biti... kod toga neprekidnoga stvaranja napjevâ najviše se je tomu diviti, da oni pak ne zaboravljaju starih svojih popjevaka, a to je dokazom kako se tu njeguje glasba... Napjevi, više vjekova stari pače još iz poganske dobe, i danas žive u ustijuh naroda«¹⁹

očito su intencionirane prikazivanju Slavena kao naroda urođene muzikalnosti, u kojih je izuzetno značajna društvena uloga muzike. U tim se tvrdnjama ističe sposobnost Slavena da čuvaju svoju muzičku tradiciju i tradicijske vrijednosti svoje muzike, koja da je još u davna vremena, kako više puta kaže,²⁰ u mnogo čemu bila slična muzici jednog od naroda klasične starine, to jest Grka. Te tvrdnje ističu, nadalje, izuzetan stvaralački potencijal Slavena, koji su, stvarajući uvijek nove i nove napjeve, kroz stoljeća i tisućljeća ipak sačuvali svoj autentičan, praiskonski muzički izraz, jer »Pravi izvor današnjih slavenskih napjeva ima se tražiti u poganskom slavenskom pievu, koga je kršćanstvo još manje moglo iztisnuti nego što je izkorjenilo stare poganske nazore«.²¹

2. teza: Slaveni su na sebi svojstven način išli ukorak s općim razvojem muzike

Tvrđnje:

- Uporedo s konstituiranjem muzičkog pisma zapadne rimske crkve Slaveni su dobili svoje posebno muzičko pismo i svoj specifični muzički sistem. Zahvaljuju ih jednome od osnivača slavenske liturgije, apostolu Metodu, kojemu da je, u podjeli rada između njega i brata mu Konstantina-Ćirila pri uspostavljanju slavenskog bogoslužja, zapao »ritus i liturgija, u opće unutarnji uređaj crkve«,²² i koji je uredio muzičku kom-

¹⁸ Josip Haydn i hrvatske narodne popievke, *Vienac*, 12/1880, 29, 470.

¹⁹ Narodna glasba Jugoslavena, *Vienac*, 1/1869, 26, 461.

²⁰ Na primjer u: Apollonova himna od god. 278 prije Isusa; Porietlo i umieće hrvatskih pučkih pjevača i glasbara; Prilog za poviest glasbe južno-slovljenske; Narodna glasba Jugoslavena.

²¹ Narodna glasba Jugoslavena, 26, 463.

²² Kajdopis u Slavena, 20 (61).

ponentu staroslavenskog bogoslužja, sâm stvorio bar jednu popijevku,²³ reformirao i usavršio muzičko pismo Efrema iz Sirije i stvorio posebnu slavensku notaciju i slavenski muzički sistem;

- još prije Metodova dolaska među Slavene oni su imali svoju muzičku ljestvicu, koje da je svaki stupanj sigurno imao posebno ime, onako kako je to bilo sa stupnjevima staroindijske ljestvice;
- zbog izuma slavenskog muzičkog pisma i zbog toga što je »ustanovio ujedno s tim kajdopisom i slavenski glazbeni sistem, koji je različit od drugih glazbenih sistema, treba ga (Metoda; op. a.) uvrstiti u red najzaslužnijih i najoštromnijih glazbenih teoretika sviju naroda«,²⁴ koji da je ravan papi Grguru Velikom, a ujedno i utemeljitelj slavenske umjetničke glazbe;
- »Čim je stvaranje suglasja prešlo (oko god. 1400—1450) talijanskomu ili njemačkomu narodu, nastojahu taj glazbeni ures u svoje popievke uvesti i Jugoslaveni«²⁵

očito su iskaz želje autora da prikaže i dokaže kako su Slaveni, sukladno društvenim zbivanjima, u ranom i kasnom srednjem vijeku imali muziku u načelu na istom stupnju razvoja kao i zapadnoevropski narodi, ali specifično svojih, autentično slavenskih obilježja.

3. teza: Znatna je doprinos Slavena razvoju evropske muzike

Tvdnje:

- povjesničari umjetnosti namjerno izbjegavaju spominjanje Slavena u važnim prilikama i tako drugim narodima daju veću važnost,²⁶ zaboravljajući pritom »da se Slovjeni, kad je god o njih spomena u povjesti ljudi i država, uvijek opisuju kao narod, koji miluje i njeguje pjesmu, instrumentalnu glasbu i ples«²⁷;
- Slaveni su Evropi dali niz istaknutih muzičara, koji, međutim, u povjesti figuriraju kao pripadnici drugih naroda;
- neodrživo je shvaćanje da Slaveni, »koji ljube glasbu kao nikoji narod pod nebom... nisu u starom vijeku imali nikakva glasbala ni teoriju glasbe, ili da su od inih naroda dobili sva ona glasbala, koja su im rabila i glasbeno znanje koje su imali«²⁸;
- Slaveni su od davnine rabili većinu muzičkih instrumenata poznatih u Evropi, pa i onih sasvim nepoznatih drugim narodima, kao što su »Gudaljke, koje su Slavenima rabile već u najranije doba«²⁹;
- Arapi su gudaljke, doduše, »najdalje raširili«, ali »Izum gudaljki jest i bit će uvijek nepobitnom svojinom naroda slovjenškoga«³⁰;

²³ Isto, 23 (64), 24 (65), 29 (70).

²⁴ Isto, 31 (72).

²⁵ Narodna glasba Jugoslavena, 27, 494.

²⁶ Prilog za povjest..., 40.

²⁷ Isto.

²⁸ Prilog za povjest..., 40—41.

²⁹ Isto, 41.

³⁰ Isto, 54.

- ni rebab ni ravanastron nisu prototip violine, već naše dalmatinsko vijalo, »od kojega su se gudačke sve više i više razvijale, dok nisu doprle do savršenosti današnje violine«, čemu su pridonijeli »ponajviše Talijani i Francezi, a Slovjenom ne dopade s toga nikakva zasluga ili bar vrlo malešna«³¹, to jest čak ni vrlo mala;
- ne zna se, doduše, koji je narod izumio tamburicu, ali je »drevno strunilo slovjensko«, koje Slaveni »po svoj prilici... iz pradomovine svoje donieše i drugim narodima podadoše«³²;
- kao »Glasbeni narod stare Evrope«³³ Slaveni, koji su orgulje imali još kao pogani, a svakako prije Nijemaca i Francuza, zaslužni su za širenje tog instrumenta;
- »U istinu ne imamo razloga otimati se za drombulje, jer dosada je glasba vrlo malo koristi od njih imala; ali ipak nam je dužnost konstatirati da i ovo neznatno glasbalo Slovjenom pripada«³⁴

i pretpostavka

- da je Guido Aretinski po uzoru na nazive stupnjeva u slavenskoj muzičkoj ljestvici »izmislio svoje slovke *ut, re, mi, fa, sol, la*«³⁵,

očito tendiraju ispravljanju namjernih ili slučajnih povijesnih netočnosti u odnosu na stanje u muzici Slavena i u odnosu na njihov doprinos razvoju evropske muzike, kojoj da su Slaveni dali znatno više no što se općenito smatra, osobito ako je riječ o razvoju muzičkih instrumenata, ali i na muzikoteorijskom, stvaralačkom i izvođačkom području.

Slavenska orijentacija u Kuhačevu muzikoliterarnom radu posebno se očitovala u njegovu nastojanju da stvori »hrvatsko glazbeno nazivlje«. Ono je »prvi put bilo izneseno u... ‚Katekizmu glazbe‘, štampanom god. 1875. u Zagrebu. Ista je knjiga na novo izašla popravljena i znamenito pomnožena god. 1889«.³⁶

Prema Kuhačevim riječima pokušaj stvaranja naše muzičke terminologije bio je dio nastojanja oko stvaranja muzike nacionalnih obilježja oslobođene od tuđeg utjecaja na muzikoteorijskom planu, pri čemu se valjalo »... trsiti ne bi li termine naše po pravom smislu stvorili, i prikladne rieči našega jezika na častno mjesto umjetničkog nazivlja uzvisili, jer ako to ne učinimo, ostat ćemo uvijek tuđi robovi, koji nikada ništa svojega u umjetnosti ne imaju, već sve ono sliepo primaju, što se je kojemu narodu svidjelo koji je koju stvar u ovom stoljeću ovim a u drugom onim imenom krstio«.³⁷

Uopćeno gledano, Slavenstvo kao jedna od idejnih orijentacija Kuhačeve muzikoliterarne angažiranosti iskazuje se kao rezultat njegova nastojanja da doprinese uspostavljanju i afirmaciji, ali i obrani slavenske muzike, koju je smatrao ugroženom jer, kako reče, slavenska inteligencija »ne samo da prijanja uz tuđu umjetničku glazbu, nego je gotovo opojena njenom sa-

³¹ Isto, 62.

³² Isto, 67.

³³ Isto, *Rad*, knj. XXXIX, 1877, 65.

³⁴ Isto, *Rad*, knj. XLI, 1882, 139.

³⁵ Kajdopis..., 67 (101).

³⁶ Hrvatsko glazbeno nazivlje, *Nada*, Sarajevo 1896, 1, 14.

³⁷ Katekizam glazbe, Zagreb, 1875, XI.

vršenosti i duhovitosti. S toga se je zaista bojati, da će napokon i naš puk malaksati, te ostaviti svoju glazbenu tradiciju, i da će se na kraj konca jošte i stiditi».³⁸

Da ne bi došlo do toga, smatrao je nužnim »da se svi glazbeni umjetnici južnih Slavena slože u tom, da toj tuđoj bujici na put stanu. To pak mogu samo tako postići, ako stvaraju djela na temelju naših glazbenih osebina, te da su ova djela po sadržaju, po formi i po izradbi ravna tuđim glazbotvorinama, i da... odgoje slavensku mladež, koja se uči glazbi, u slavenskom, a ne u tuđem glazbenom duhu».³⁹

To njegovo stajalište i u njemu sadržana direktivnost nisu, kako je isticao, proizlazili iz mržnje prema tuđoj umjetničkoj muzici, već iz patriotizma i želje »da ne budemo robovi tuđe umjetnosti, koja nas i materijalno oštećuje, nego da budemo neodvisni i svoji, i time ujedno i faktor u općoj glazbenoj kulturi».⁴⁰

* * *

Tema o Slavenstvu kao jednoj od značajnih idejnih komponenti muzičko-literarnih radova Franje Ks. Kuhača ovdje se razmatra pretežno na informativnoj razini, bez temeljitijeg elaboriranja te materije s nekoliko mogućih aspekata odnosno polazišta (jedno od njih je, recimo, filološko). Ovdje nisu sustavno navedene i izložene sve pojedinosti koje se odnose na problematiku Slavenstva u Kuhačevu djelu, nije dotaknuta metodologija Kuhačeva pristupa toj problematici niti je Kuhačev tretman razmatrane materije kritički valoriziran. Zbog toga ovo razmatranje valja shvatiti tek kao svojevrsnu prolegomenu za eventualno buduće temeljito i kritički intonirano ispitivanje i prikazivanje jedne zanimljive i važne komponente muzičko-literarnog opusa Franje Ksavera Kuhača.

³⁸ Turski živalj u pučkoj glazbi Hrvata, Srba i Bugara, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini*, 101/1898, IV/IX, 217.

³⁹ Isto.

⁴⁰ Turski živalj ..., 217.